

B R SÛFÎ'N N HAD S YORUMU -RAF'U'L-YEDEYN HAD S - BN ARABÎ ÖRNE

Mehmet AYHAN

Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Dr.

SUFİ'S HADITH INTERPRETATION: THE HADITH ABOUT RAF'U'L-YEDEYN AND THE EXAMPLE OF IBN ARABÎ

Abstract: In this article, the understanding and interpretation of a specific Hadith by Ibn Arabi is handled. Ibn Arabi's view of the Hadith that is related to the problem of holding up the hands during Namaz (raf'ul-yedeyn) has been explained in the light of his work known as Fütûhât. Beside the general knowledge and terminology of Fiqh and Hadith, Ibn Arabi has also included the conceptualizations and special methodologies of Tasavvuf within his interpretation of that specific Hadith. It is concluded that what differentiates Ibn Arabi from other scholars in this area is his attempt to make use of these three areas of knowledge as a trivet so that a synthesis can be achieved when interpreting a Hadith.

Keywords: Ibn Arabi, Hadith, Fiqh, Namaz, Holding up the hands, Fütûhât, Interpretation.

I. G R

slâm tefekkür tarihinin oluşmasında birçok dü ünür etkili olmu tur. Ancak bunlardan bir kısmı tarihe derin izler bırakmı tur. Kendisinden sıkça söz ettiren bu mütefekkirlerden biri de üphesiz Muhyiddîn bn Arabî'dir.

Hakkında lehte aleyhte pek çok söz söylenmi ve halen de söylenmeye devam edilen bn Arabî, tasavvuf yanında hadis, fıkıh ve tefsir gibi pek çok ilim sahasında söz sahibidir. Günümüzde bn Arabî'nin bu yönünü görmezden gelen çe itli algılar bulunmaktadır.

bn Arabî, modern algıların aksine sadece batınî bir sufi olmayıp (bn Arabî'yi sadece "vahdet-i vücûd" görüşü üüne indirgemenin bir örne i olarak de erlendirenler için bkz. [1]) mü te errî, fıkıh, hadis ve tasavvufu kendisinde mezcetmi âlim bir mutasavvıftır. Doktora çalı mamız münasebetiyle fikirlerini ve eserlerini (bn Arabî'nin hayatı ve eserleriyle ilgili bilgi için bkz. [2]) yakından görme imkanı buldu umuz bn Arabî'nin

B R SÛFÎ'N N HAD S YORUMU -RAF'U'L-YEDEYN HAD S - BN ARABÎ ÖRNE

Özet: Bu makalede bn Arabî'nin bir hadisi anlama ve yorumlaması ele alınmı tur. bn Arabî'nin " raf'ul-yedeyn/namazda ellerin kaldırılması" hadisine bakı açısı Fütûhât adlı eseri ekseninde izah edilmi tir. bn Arabî, bu hadisi yorumlarken fıkıh ve hadisin yanında tasavvuf ilmini ve özel yöntemlerini de i in içine katmaktadır. Onun di er bilginlerden farklı olarak bir hadisi izah ederken bu üç sacaya mı birlikte kullandı ı ve bu üç ilmi mezc ederek küllî bir bakı açısıyla meseleye yakla tı ı görülmektedir.

bn Arabî'nin özel rivâyet metotlarından ve tasavvufi bilgi kaynaklarından olan rüyanın i levi bir hadis yorumu özelinde nazara verilmektedir. bn Arabî, hadisi rüya yoluyla alırken aynı zamanda hadis kaynaklardaki yerini ve durumunu belirtmektedir. Bunların yanında ilgili hadisleri kriti e tabi tutarak çe itli sonuçlara ula maktadır.

Anahtar Kelimeler: bn Arabî, Hadis, Tasavvuf, Fıkıh, Namaz, Ellerin kaldırılması, Fütûhât, Yorum.

bu vechesini "bir hadis yorumu" örne inden hareketle ve kendi referanslarıyla ortaya koymaya çalı aca ız.

Di er bir ifadeyle bu makalede "namazda ellerin kaldırılması" gibi ahkamlı ilgili bir konuyu fıkıh, hadis ve tasavvufi/î arî bakı açılarını mezc ederek küllî bir yakla ımla ele alan bn Arabî'nin görüşleri Fütûhât ekseninde de erlendirmeye tâbi tutulacaktır.

Tarih boyunca semavî dinler ibadetlere önem vermi lerdir. slâm, Dîni de ibadetlere verdi i kıymet açısından dinler arasında müstesna bir yere sahiptir. slâm'ın üzerinde durdu u en temel ibadetlerinden birisi de namazdır. man dairesine giren bir ki i için namaz, üphesiz vazgeçilmez bir ibadettir. Bu yüzden fıkıh ve hadis literatüründe namazla ilgili bütün hükümler ciddiyetle kayıt altına alınmı ve üzerinde titizlikle durulmu tur.

Dini bir hükmün kayna ı olarak öncelikle vahy-i metlûv olan Kur'ân-ı Kerîm'e, sonra vahy-i gayr-i metlûv olarak kabul edilen Sünnete bakılır. Bu iki temel

kaynaktan sonra ise di er kaynaklara müracaat edilir. Namazla ilgili hükümlerde üzerinde görü birli i bulunan konular oldu u gibi ihtilaf edilen bazı hususlar da vardır. lim adamlarının farklı görü ler sergiledi i konulardan birisi de raf'û'l-yedeyn/namazda iftitah tekbiri haricinde ellerin kaldırılıp-kaldırılmayaca ı meselesidir.

Namazda, iftitah tekbiri haricinde ellerin kaldırılması konusunda mezhepler arasında farklı tatbikatlar bulunmaktadır. Bu uygulamaların mesnedini de hadisler olu turmaktadır (Hattabî'nin ise raf'û'l-yedeyn hadisleriyle ilgili de erlendirmesi u ekildedir: “*Rukû halinde ellerin kaldırılması hususunda alimlerin ço u ittifak halindedir. Sahâbeden Ebu Bekir, Ali, bn Ömer, Ebu Saîd el-Hudrî, bn Abbas, Abdullah b. Zübeyr ve Enes gibi ileri gelen sahâbîlerle Hasan el-Basrî, bn Sirîn, Atâ, Tâvûs, Mücâhid, Kâsım b. Muhammed, Sâlim, Katâde ve Mekhûl gibi tâbiin, Evza'î, son kavlinde Mâlik, afî, Ahmed, shak, Süfyan es-Sevrî bu görü te ittifak halindedir.*” Bkz. [3-4]. Tirmizi, *Sünen*'inde bni Ömer hadisinin *hasen sahih* oldu unu ve bu babta Hz. Ömer, Ali, Vâil bin Hucr, Mâlik bin el-Huveyrîs, Enes, Ebû Hureyre, Ebû Humeyd, Ebû Useyd, Sehl bin Sa'd, Muhammed bin Mesleme, Ebu Katade, Ebu Musa el-E 'arî, Cabir, Umeyr el-Leysî'den hadîs rivâyet edildi ini ifade etmektedir. Ayrıca bni Ömer, Cabir b. Abdullah, Ebu Hüreyre, Enes, bni Abbas, Abdullah b. Zübeyr ve sahâbeden bazılarının, ayrıca tabiinden Hasanü'l-Basrî, Atâ, Tavus, Mücâhid, Nafi, Salim b. Abdullah, Sa'îd b. Cübeyr ve sonraki müçtehidlerden mam Mâlik, afî, Ahmed b. Hanbel, Evza'î, Ma'mer, bni Uyeyne, Abdullah b. Mubarek ve shak gibi alimlerin namazda ellerin kaldırılmasıyla hükmettiklerini nakleder. Bkz. [5-6]). Her görü sahibi hadisleri referans göstererek bu konuda kendi kanaatinin daha do ru oldu unu ifade ederek çe itli sonuçlara ula maktadır (Raf'ul-yedeyn konusunda dile getirilen görü lere bakıldı nda; bunların sünnet olmasından vacib olmasına, hatta bu uygulamanın mekruh olu una kadar geni bir yelpazede hükümler verildi i görülmektedir. Bkz. [7-14]).

Hanefiler dı ndaki (Mâlikîlerin yaygın bazı mezheb kitaplarına göre elleri kaldırmak gerekmez. Örnek olarak bkz. [15]. Ancak bn Abdilber'e göre mam Mâlik'ten “*iftitah tekbiri haricinde ellerin kaldırılmaması gerekti ine dair*” bnü'l-Kasım rivâyeti zayıftır. bn Abdilber'in kanaati ellerin kaldırılması yönündedir. Bkz. [16]). mezhep mensuplarına göre, namazda rukû'a giderken ve rükû'dan kalkarken ellerin kaldırılması Hz. Peygamber'in (s.a) tatbikatına uygun görülmü tür [14,18-20]. Ancak, Hanefilere göre namazda iftitah tekbiri haricinde elleri kaldırmak sünnet olmadı ı gibi bunu yapmak do ru da de ildir [7,11,12] (Raf'ûl-yedeyn konusunda Hanefilerin delilleri konusunda geni bilgi için bkz. [21]).

II. RAF'U'L-YEDEYN'LE LG L HAD SLER

Hadis kaynaklarında namazda iftitah tekbiri haricinde ellerin kaldırılmasıyla ilgili çok sayıda rivâyet bulunmaktadır. Namazda ellerin kaldırılması hususunda Hz. Ömer, Abdullâh b. Ömer (“*Allah Resûlü (s.a.) namaza durdu u zaman, ellerini omuzları hizasına kadar kaldırdı sonra tekbir alırdı. Rûku'a gitti i ve rükûdan kalktı ı zaman da böyle yapardı. Fakat secdeden kalktı nda ellerini kaldırmazdı.*” Hadis için bkz. [22-26]. bn Ömer'den nakledillen di er rivâyetler için bkz. [27]), Mâlik b. el-Huveyrîs (“*Hz. Peygamber(s.a.) namaz kıldı nda tekbir alıp ellerini kaldırırdı. Rukû'a giderken ve rükûdan kalktı nda ellerini kaldırırdı.*” Hadis için Bkz. [27-30], Salim b. Abdullah (“*Allah Resûlünü (a.s) namazda iftitah tekbiri alırken, rükû'dan önce ve rükû'dan sonra ellerini omuzlarına kadar kaldırırdı gördüm. Secdeler arasında ellerini kaldırmıyordu.*” Hadis için bkz. [31-35]), bn Mes'ûd [36-39], Berâ b. Âzib [36,37], Ebû Humeyd es-Sâidî, Vâil b. Hucr, Muâz ve Enes (r.a) gibi sahâbeden nakledilen pek çok rivâyet bulunmaktadır (Hâkim, raf'û'l-yedeynle ilgili hadisler hakkında “*Hz. Peygamberden rivâyet edilen ve hakkında dört halîfenin, a ere-i mübe erenin ve geni topraklara da ulmu sahâbenin ileri gelenlerinin ittifak etti i bundan ba ka hiç bir sünnet bilmiyorum*” ifadesini kullanırken, Beyhakî elleri kaldırmayı rivâyet eden otuza yakın sahâbenin isimlerini zikretmektedir. Bkz. [39] bn Kayyım el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd* adlı eserinde takriben otuz ki inin bu hadisleri rivâyet etti ini ve Hz. Peygamber'den bunun hilafına bir ey sâbit olmadı ını ifade etmektedir. Rasûl-i Ekrem'in (s.a.) ahirete intikaline kadar da bu uygulamayı sürdürdü ünü belirtmektedir. Bkz. [40]. Irakî de bu konudaki hadislerin, aralarında Cennetle müjdelenen sahâbîlerin de bulundu u yakla ık 50 ki ilik bir topluluktan rivâyet edildi ini söylemektedir. Bkz.[39]).

Buhârî (256/870) ba ta olmak üzere pek çok muhaddis, kitaplarında bu rivâyetlere yer verdi lerdir. mam Buhârî, ‘*Sahîh*’inde konuyla ilgili rivâyetleri nakletmekle kalmamı aynı zamanda raf'ul-yedeynle ilgili müstakil bir eser de kaleme almı tır. Bkz. [40,41].

bn Arabî'nin *Fütûhât*'ındaki konuyla ilgili hadisleri serdetmesi, *Kütüb-i sitte* müelliflerinden Müslim (261/874), Ebû Dâvûd, Tirmizî (279/892), Nesâî ve bn Mâce'nin eserlerindeki bu rivâyetleri sıralamasına uygun dü mektedir Bkz. [43,44] (*Kütüb-i sitte* müellifleri arasında ‘*namazda ellerin gö üslere kadar kaldırılaca ma dair*’ rivâyete sadece Ebû Dâvûd yer verdi tir [25,37,45]).

Imî hayatı kronolojik olarak bütün bu birikimi ta iyacak yapıda olan ve görü lerini bütün bu verilerin üzerine oturtan bn Arabî, konuyla ilgili “*Müslim Hadisi*”ni dikkate almı ; ancak gerek Buhârî, gerekse di er kaynaklardaki rivâyetlere de inmemi tir. Burada iki

ihimal karımıza çıkmaktadır. bn Arabî, bu hadisleri ya görmemi tir, ya da gördü ü hâlde görmezden gelmi tir. Birinci ihtimal daha zayıf gözükmektedir. bn Arabî'nin raf'ul-yedeyn konusunu incelerken rivâyetlerle ilgili yaptı ı de erlendirmelerden bu hadisleri gördü ü anla ılmaktadır (Örnek olarak Vâil b. Hucr ve Mâlik b. el-Huveyrîs hadislerini zikredebiliriz. bn Arabî konuyla ilgili bilgileri özetlerken bu iki hadise özellikle i aret etmi tir. 'Secdeye giderken ve secdeden kalkarken ellerin kaldırılmasıyla' ilgili hadisin [46] Vâil bin Hucr'dan; 'iki rekat kıldıktan sonra ellerin kaldırılmasıyla' ilgili hadisin de [28,43] Mâlik b. el-Huveyrîs'ten rivâyet edildi ini belirtmi tir. Bkz. [47])

Ke fi esas alan bn Arabî'nin hadisleri tertibinden de anla ılaca ı gibi, hadis kitaplarına vukûfu dikkatlerden kaçmamakta, do rusu batını yöne vurgu yaptı ı bilinen biri olarak zahirden de taviz vermedi i görülmektedir.

III. BN ARABÎ'YE GÖRE RAF'U'L-YEDEYN

Muhyiddin bn Arabî, namazda ellerin kaldırılması hususunda di er slâm âlimlerinden farklı bir tavır sergilemektedir. O, raf 'ul-yedeyn bahsini bir taraftan fıkıh penceresinden aktarırken di er taraftan tasavvufî bakı aç ı ını da i in içine katmaktadır.

bn Arabî, bu meseleyi, eserinin iki yerinde konu edinmi tir. İki, *Namazda Ellerin Kaldırılması* [48]; ikincisi ise *Muhammedî eriâtındaki Nesihlerin Yerlerinin Bilinmesi* [49] konusundadır.

Fütûhât müellifi, eserinde öncelikle raf'u'l-yedeyn konusundaki görü leri; namazda elleri kaldırmanın hükmü, ellerin kaldırılması gereken yerler ve elleri kaldırmanın nerede son bulaca ı ekinde üç maddede özetlemi tir [48]. (bn Arabî'nin raf'ul-yedeynle ilgili görü leri aktarması bn Rüdle paralellik arz etmektedir. Ancak bn Rüd, fıkhi ihtilafları ve görü leri daha ayrıntılı bir ekilde aktarmaktadır [50]).

Hadisle fıkıh arasında gidip gelen ancak burada fakih kimli ini ön plana çıkaran bn Arabî, namazda ellerin kaldırılmasının hükmünün slâm âlimlerinden bazılarına göre sünnet oldu unu ifade etmi tir. bn Arabî, bilginlerden bir kısmının ise 'bu konudaki hükmün farz oldu u' kanaatinde olduklarını belirtmi tir. O'na göre, farz oldu unu dü ünenler de kendi aralarında üçe ayrılmaktadırlar. Namazda sadece iftitah tekbirinde elleri kaldırmanın farz oldu unu söyleyenler birinci grubu olu turmaktadır [48]. *Fütûhât*'ta bahsedilen bu görü ü savunanlar Zâhirîlerdir [51]. İttah tekbiri haricinde ruku'a giderken ve ruku'dan kalkarken ellerin kaldırmanın farz oldu unu söyleyenler ikinci grubu olu turanlardır. Namazda yukarıdaki yerlere ilaveten secdeye giderken ve secdeden kalkarken elleri kaldırmanın farz oldu unu savunanlar ise üçüncü ve son grubu olu turmaktadır [48] (bn Arabî'nin isim vermeden

kaydetti i rükû'a giderken ve rükûdan kalkarken, secdeye giderken ve secdeden kalkarken elleri kaldırmanın farz oldu unu söyleyenler Dâvud Zahirî ve onun ashabından bir gruptur. Bkz. [51]).

Hadis kaynaklarında iki rekat kıldıktan sonra ellerin kaldırıldı ına dair bir çok hadis rivâyet edilmektedir (Örnek olarak bkz.[25,52-54]). Ayrıca bn Arabî'nin de atıfta bulundu u mezkur hadislerden hareketle secdeye giderken [18] ve birinci oturu tan kalkarken ellerin kaldırılmasının sünnet oldu unu ifade eden çe itli ilim adamları bulunmaktadır [18,55].

Öte yandan bn Arabî, namazda ellerin kaldırılması gereken yerleri dört maddede sıralamı tur. O, bu dört maddeden son ikisinin delilini zikretmi ama kaynaklarını belirtmemi tir. Secdeye giderken ve secdeden kalkarken ellerin kaldırılması gerekti ini söyleyenler Vâil b. Hucr hadisine dayanmı lardır. bn Arabî'nin i aret etti i hadis Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde zikredilmektedir [46]. Ayrıca *Fütûhât*'ta, iki rekat kıldıktan sonra ellerin kaldırılması gerekti ini dü ünenlerin Mâlik b. Huveyrîs hadisiyle istidlal ettikleri belirtilmektedir [48]. Bu hadiste Buhârî ve Müslim gibi sahih kaynaklarda yer almaktadır [28,29].

Fütûhât müellifi, öncelikle raf'ul-yedeynle ilgili rivâyetleri isnad açısından kriti e tabi tutmaktadır. Bu de erlendirmeye göre ellerin kaldırılmasıyla ilgili rivâyetlerden 'omuz hizasına kadar kaldırılaca ına dair olan hadis' en kuvvetli olanıdır (Nevevî'nin bildirdi ine göre, âfî mezhebinin me hur görü üne göre namazda elleri omuz hizasına kadar kaldırmak gerekmektedir. Bkz. [56]). 'Ellerin kulak hizasına kadar kaldırılaca ına dair rivâyet' ise 'gö üs hizasına kadar kaldırıldı ına dair olan' (senedi itibariyle) daha sa lamdır [48].

bn Arabî, sened tenkidinden sonra muhteva de erlendirmesine geçmi tir. O'na göre, bu konuda nehiy sözkonusu olmad ı için hadisler ihmal edilmemeli, bunlarla amel edilmelidir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a) uygulamaları içerisinde farzlar oldu u gibi sünnet olanlar da vardır. Bir konudaki hükmün farz oldu unu söyleyebilmek için karine/delil gerekmektedir (*Fütûhât*'ta bu kanaatler u ekilde ifadesini bulur: "Bu konuda benim görü üm ise udur: Namazda ellerin kaldırılmasıyla ilgili rivâyetler Hz. Peygamber'in fülünin hikâye edilmesidir. Yoksa Resûlullah'ın (s.a.) böyle bir emri söz konusu de ildir. O (s.a.) öyle buyurmu tur: "Benim nasıl namaz kıldı ımı görüyorsanız, siz de öyle namaz kılın." (Hadis için bkz. [57-59]). "Bilindi i gibi namaz içerisinde farzları da sünnetleri de bulunduran bir ibadettir. Dolayısıyla bu hadis-i eriften -icma'a da muhalefet ederek- namazdaki bütün hükümlerin farz oldu u sonucu çıkarılamaz." Bkz. [48]).

Yukarıda görüldü ü bn Arabî, fikir örgüsünü olu tururken hadisleri referans almaktadır. Nitekim

namazda ellerin kaldırılması hususunda hükmün bilinmemesinin uygulamaya mani olamayacağını 'Hz. Ali'nin hacca niyeti' (bn Arabî, bu konudaki gerekçesini u ekilde izah eder: "Namazımızı kılarız, ellerimizi de er'î bir hüküm oldu unu bilerek ve bunu kabul ederek, fakat farz veya sünnet oldu unu tayin etmeksizin kaldırırız. Nitekim Ali b. Ebî Tâlib, Hz. Peygamber'in ne (hac çe itlerinden hangisine) niyetle ihrama girdi ini bilmeden O'nun niyetiyle ihrama girmi tir. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'de bu davranı ı onaylamı ve ona tepki göstermemi tir. Bu sebeple, er-i erifin bu konudaki hükmüne göre ellerimizi kaldırırız ve onu bu hükme göre kabul ederiz." [48]. Hz. Ali'nin Hz. Peygamberle (s.a) birlikte ihrama giremeyip daha sonra Resûl-i Ekrem'in niyeti ile hacca niyetlenmesi ile ilgili hadis için bkz. [60]) meselesine kıyasla izaha çalı ır.

bn Arabî'nin yukarıdaki aktardığı mız de erlendirmelerinden da açıkça anlaşı laca ı gibi bir konudaki hüküm ke f veya ba ka bir özel yöntemle de il bizzat nasla sabit olmaktadır. Hadisleri de erlendirmedeki temel kriterler de hadis usûlünün belirlemi oldu u kurallardır. Ba ka bir husus de ildir.

Tam bir sufi tavrıyla hareket eden bn Arabî'ye göre, Hz. Peygamber'den sadır olan bir fiilde, öncelikli ve önemli olan 'hükümün ne oldu u de il' bizzat o sünnetin uygulanmasıdır. Ayrıca hüküm ister sünnet, ister farz olsun durum de i mez. Ayrıca rivayetler olabildi ince cem edilirse Hz. Peygamber'in (s.a) bütün uygulamaları yerine getirilmi olur [48]. Burada dikkatlerden kaçmayan husus, bn Arabî'nin Hz. Peygamber'den (s.a) nakledilen bütün rivâyetlerle amel etme gayretidir. O'nun hadislerle amel konusu üzerinde ısrarla durması hem sûfilinin hem de hadisçilerin ortak bir sonucu olarak dü ünülebilir.

Bununla birlikte bir konuda Hz. Peygamber'in yaptı ı fiilleri için do rudan bir emri söz konusu de ilse onun yapılmasının farz oldu unu söylemek, bn Arabî açısından isabetli görünmemektedir. Hadis usûlü kurallarına göre sika bir ravinin ziyadesi makbuldür (Bkz. [48]. bn Arabî, 'sikanın ziyadesi makbuldür' hadis usûlü kuralını hatırlatarak görü ünü desteklemektedir. Sikanın ziyadesi ve bu ziyadenin kabûlü ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. [61]). Bundan dolayı makbul olan her türlü hadisle amel edilebilir. Görüldü ü gibi bn Arabî, burada bir fakihten ziyade hadisçi gibi davranmaktadır. Daha do rusu onun sûfi ki ili i kendisini hadislerden müsta ni kılmamaktadır.

Ayrıca *Fütûhât* müellifi, hadisle ilgili de erlendirmeleri naklettikten sonra kendi tercihini de belirtmektedir. Onun, görü ünü belirtirken hadis ve fıkıh usûlünden istifade etti i görülmektedir [48].

Öte yandan bn Arabî'nin namazda iftitah tekbiri haricinde elleri kaldırma hakkındaki görü lerinin aynı co rafa da ya amı olan bn Hazm'la da paralellik arz

etmesi dikkat çekmektedir. bn Hazm, iftitah tekbiri haricindeki yerlerde namazlarda elleri kaldırmanın farz olmadığı kanaatinde dir. O, aynı ekilde namazda ellerin kaldırılması veya kaldırılmaması durumunda da -her iki durum için de Hz. Peygamber'den uygulama nakledildi i için- sünnete uyulmu olacağını ifade etmektedir [8].

IV. BN ARABÎ'NİN RAF'U'L-YEDEYN KONUSUNA FARKLI B R YAKLA IMI

bn Arabî, namazda ellerin kaldırılması gereken yerler konusundaki kanaatini belirtirken bir rüyasına atıf yapar. Burada esas kimli ini yani sûfi karakterini göstermeye ba lar ve görü ünü de bu rüya üzerinden ifade eder. Anlattığı na göre Resûl-i Ekrem (s.a) rüya yoluyla ona, namaz esnasında iftitah tekbirinde, rükû'a giderken ve rükûdan kalkarken ellerini kaldırmasını emreder [48]. Burada dikkat çeken husus bn Arabî'nin namazla ilgili bir konuyu bir fıkıh kitabı biçiminde aktarırken aniden bu kalıbın dı na çıkarak kendi görü ünü rüya yoluyla aktarmayı tercih etmesidir. O'nu di er fakihten ayıran hususiyet, kullandı ı birtakım özel yöntemleri, ahkamlarla ilgili konuları i lerken de devam ettirmesidir. O, görü ünü temellendirirken di erlerinden farklı olarak kanaatini rüya ile de destekler. Görüldü ü gibi bn Arabî burada fıkıh ve hadis usûlünün dı nda kendine özgü metotlardan birini devreye sokmu tur (bn Arabî'nin kullandı ı özel rivâyet yöntemleri hakkında geni bilgi için bkz. [2]). Ayrıca dikkatlerden kaçmayan bir di er konu da *Fütûhât* müellifinin özel yöntemini müstakil bir ba lık altında zikretmeyip bahis içerisinde vermesidir. Bu durum onun nazarında ilimler arasında fıkıh/hadis (zahiri ilimler) ve tasavvuf/ahlak (batini ilimler) gibi bir ayrımın olmadığı ni ihsas etmektedir.

Öte yandan bn Arabî, *Fütûhât*'ının üç yüz on sekizinci babında, namazda ellerin kaldırılması meselesi dahil olmak üzere pek çok er'i hükmü '*Sûret-i Nebî*'den aldı nı ifade etmektedir. O, *Fütûhât*'ta rüya yoluyla aldı nı belirtti i bir bilgiyi eserinin bir ba ka yerinde '*Sûret-i Nebî*'den aldı nı ifade etmektedir [49].

Muhyiddîn bn Arabî'nin *Fütûhât*'taki ibarelerinden '*Sûret-i Nebî*'nin manevi bir unsur oldu u anlaşı lmaktadır (bn Arabî, '*Sûret-i Nebî*' ifadesinden ne kastetti ini u ekilde izah etmektedir: "*Sûreti Nebî'den maksat ya bizzat Nebî'nin hakikati ve rûhudur veya Nebî'nin bir benzeri ve Allah katından o Nebî'nin eriatını bilen mele in suretidir. Böylelikle, o ki iye söyledikleri de Nebî'nin eriatı olur. Bunun haricinde bir ey söz konusu olamaz. Çünkü eytan kesinlikle hiçbir nebî'nin sûretine giremez*" [49]. Hz. Peygamber'in sûretine eytanın müdahale edemeyece iyle ilgili hadisler için bkz. [62-68]). Ayrıca buradaki ifadelerden, kavramın rüya ile bir ilgisinin olmadığı ni görülmektedir. O halde bn Arabî, raf'u'l-yedeyn konusundaki bilgiyi hem rüya yoluyla hem de

Sûret-i Nebî yoluyla alını olabilir (bn Arabî, *Sûret-i Nebî* ile ilgili çe itli bilgiler vermi tir. O, bu sûretin (*Sûret-i Nebî*) bir benzerinden aldığı erî hükümleri, ilim adamlarından ya da herhangi bir kitaptan öğrenmediğini belirtmi tir. Bu özel metotla alınan bilgiler, ilim ehliyle paylaşıldığında her iki kaynaktan gelen bilgilerin (kitaplar ve sûret-i nebî yoluyla) tıpa tıpa aynı oldu u görülür. bn Arabî'nin haber verdiğine göre bir harfi bile sekmeyen bu isabet, beldesindeki hadis ve fıkhi kendisinde cemat olan ilim ehli tarafından a kınlıkla kar ılanmı tir. O, Sûreti Nebî'den haber verdiğini her konuda -ne bir harf fazla ne de eksik olmak üzere- Hz. Peygamber'den sahih bir hadis bulundu unu söylemi tir. bn Arabî'ye göre, namazda ellerin kaldırılmasıyla ilgili bilgi de bu kapsamdadır. Memleketinde bu görüş te kimse olmadı ğı gibi bunu yapanı ne görmü ne de duymu tur. O, rafu'l-yedeyle ilgili aldığı bilgiyi muhaddislerden Muhammed b. Ali b. el-Hâcc'a anlattı nda bununla ilgili olarak kendisine Müslim hadisini rivâyet eder. Kendisi de bu rivâyeti Müslim'in Sahîh'indeki bazı hadisleri mütâlaa ederken görmü tür. Bkz. [49].

V. RAF'U'L-YEDEYN HADİSİNİN TASAVVUFİ YORUMU

bn Arabî, raf'u'l-yedeyle ilgili hadisleri ve bu konudaki fıkhi hükümleri naklettikten sonra konunun i arî yönüne dikkat çeker. O'na göre, hadisin tasavvufî yorumu u ekildedir:

Namazda ellerin kaldırılması, bu ellerle kazanılmı olan her eyin yok oldu unu ilan etmektir. Cenâb-ı Hakk, namaz kılan kuluna bu durumu ö reterek (sanki) öyle buyurur: 'Ey kulum! Huzuruma duracağın vakit hiçbir eyi olmayan ihtiyaç sahibi fakir gibi ol. Seni sahip kıldı m eyleri de -ellerini kaldırırken- arkana bırak. Çünkü, kible istikametinde ben varım.'

Böylece namaz kılan ki i hiçbir eye sahip olmadı mı göstermek için avuç içi bo ve açık bir ekilde kible istikametine yönelerek tekbir alır. Ellerini yana salınca avuç içi arkaya -sahip oldu u eyleri bıraktı ğı yere- bakar. Allah Teâlâ ki iye namazda yaptı ğı her bir fiile kar ılık olarak ihsanda bulunur. Allah (c.c.) ona bir eyler verdi ği zaman, o bunu elinde tutmayıp bırakır. Ellerini kaldırmakla Allah'a kar ılı unu ifade etmi olmaktadır:

Kaldırılması gereken yerlerde ellerini kaldırıp kaldırılmaması gereken yerlerde ellerini kaldırmayarak Allah'ın emrine teslim olmu tur..." [48].

Fütûhât müellifi, hadisin yorumuyla ilgili pek çok ey söylemektedir. Bunlar daha ziyade onun gönül dünyası ve tasavvufî yönüyle ilgilidir. O, hadisin/nassın zahiri anlamı ve yorumu yanında i arî/tasavvufî anlamı ve yorumunu da yapmaktadır. bn Arabî, namazın sadece zahirini (fikh-ı zâhir) de il aynı zamanda batınını (fikh-ı

batınını) izah etmeye çalı mı tır. Burada calibi dikkat husus, namazın sadece mekanik hareketlerden olu an bir ibadet olmayıp aynı zamanda bu ibadetin manevi ve ruhi bir yönü oldu unun ön plana çıkarılmasıdır.

bn Arabî, namaz esnasında tekbirden, elleri yana bırakmaya, ayakta durmaktan secdeye gitmeye, oradan selama varıncaya kadar her bir hareketin ayrı bir anlamı oldu unu belirtmi tir (Hadisin tasavvufî yorumunun devamı için bkz. [48]). Bu yönüyle namaz ibadetinin hem görünen/zahir hem de görünmeyen/batın yönü bulundu unu ve bu iki cephenin birlikte namazı olu turdu unu ifade etmeye çalı mı tır. Ayrıca kulun Rabbi kar ısında acziyetini itiraf edip O'nun ihsanına muhtaç bir ekilde kulluk yapması gerektiğini gönül dünyasından aktarmaya çalı mı tır [48].

VI. SONUÇ

bn Arabî, öncelikle namazda ellerin kaldırılması meselesinin fıkhi ve hadis literatüründeki yerini belirtmektedir. Daha sonra raf'u'l-yedeyle konusundaki fıkhi görüşleri ve bunların hadis kaynaklarındaki dayanaklarını sıralamı tır.

Fütûhât müellifi, namazda ellerin kaldırılması konusunda ulemanın görüşlerini sadece nakletmekle kalmamı , ayrıca bunları bir de erlendirmeye de tabi tutmu tur. Bununla birlikte konuyla ilgili istidlal edilen hadisleri ve bu hadislerin sıhhat de erlendirmelerini de yapmı tır. in bu yönüyle bir taraftan fakih di er taraftan bir hadisçi gibi davranmı tır.

Öte yandan bn Arabî de erlendirmesini belirli bir mezhep ekseninde yapmayıp müstakil bir müctehid gibi davranmı tır. Ayrıca burada orijinal görülebilecek husus, onun, Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlerden bir kısmını tercih yoluna gitmeyip bütün rivayetleri olabildi ince cem ederek uygulama sahasına sokmasıdır.

Di er taraftan bn Arabî konuyla ilgili kendi kanaatini bir rüya üzerinden ifade etmi tir. Bu ekilde o, fıkhi ve hadis usûlünün dı ma çıkarak kendine özgü tasavvufî yöntemi fıkhi bir konuya uyarlamı tır.

Söz konusu özel yöntemini konunun anlaşılması için kullanmasının yanında hadisin tasavvufî/i arî yorumunu da yapmı tır. Yapılan bu yorumların konunun sadece fıkhi boyutunda kalmayıp bunun ötesinde manevî bir boyuta ta inması namazın tefekkür yönüne yapılan önemli bir katkı olarak dü ünülebilir.

bn Arabî gibi sûfi bir muhaddisin mezhepler arasında tartı malı bir konuyu sadece nakletmekle kalmayıp mevzuyu yeniden ele alıp yorumlaması ve kendi tercihini belirtmesi dikkat çekici bir durumdur. Ayrıca fıkhi bir konuyu hem zahiri hem de tasavvufî açıdan

yorumlaması bn Arabî dü üncesinin bütünü kucaklayıcı bir anlayı mının sonucu olsa gerekir.

Bütün bunlarla birlikte bn Arabî'nin fıkıh ve hadis usûlü dı ında kendi özel yöntemlerini kullanması onun tasavvufi yönünün bir sonucu olmalıdır. in bu yönü itibariyle bu uygulamayı özel bir durum haline getirmektedir.

CONCLUSION

bn Arabi first specifies where the issue of raising hands during namaz stands in the *hadith* and *fiqh* literature. Then, he reports the views about raf'u'l-yedeyn in the *fiqh* literature and presents supporting arguments for these from *hadith* sources.

The author of *Fütihat* not only reports the judgments of scholars on this issue, but also evaluates these views. In addition to this, he evaluates the *hadiths* regarding the issue as well as the reliance of them. With this aspect, he acts both as a *hadith* and a *fiqh* scholar.

Moreover, *bn Arabi* does not make interpretation by centering the view of any religious sect and acts as an autonomous *mujtahid* (a person who knows the religion in all ways details). Also, an original point here is that he chooses to combine all *hadith* narrations on this issue as much as possible, rather than to use only some part of them.

Furthermore, he states his arguments through presenting a specific dream of him. By this way, he leaves the *fiqh* and *hadith* methodology and utilizes a special sufi methodology in analyzing an issue of the *fiqh*.

Besides utilizing his special method in order to make the issue more clear , he makes *isari /tasawwufi* interpretation of the *hadith*. These interpretations that go beyond *fiqh* and are reflected on a moral dimension can be considered as an important contribution to the *contemplation* side of the namaz.

It is noteworthy that *bn Arabi* as a sufi and *hadith* scholar not only reports a debatable issue among religious sects but also re-evaluates them and states his opinion. Also, explaining a subject of *fiqh* through both *exoteric* and *tasawwufi* perspectives is perhaps the result of *bn Arabi*'s combining thought.

Besides all these, *bn Arabi*'s utilizing his own special methods in additon to the *fiqh* and *hadith* methodologies is the result of his sufi characteristic. This turns this practice into a special case.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Chittick, W. (1997). *Varolmanın Boyutları*. (Trc.: Koç, T.). stanbul: nsan Yayınları.
- [2] Ayhan, M. (2009). Fütühât-ı Mekkiyye'de Hadisçilerin Metotları Dı ında Nakledilen Rivâyetler. *Doktora Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitütüsü, stanbul.
- [3] Begavî, H. b. Mes'ûd, (1983/1403). *erhu's-sünne*, (thk. uayb el-Arnaut, Muhammed Züheyr âvî). Beyrut: el-Mektebetü'l- slâmî, (I-XVI), III, 23.
- [4] Azîmabâdî, Ebu't-Tayyib emsü'l-hak, (1995/1415). *Avnu'l-ma'bûd erhu sünen-i Ebû Dâvûd*, (raf Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr). Beyrut: Dâru'l-Fikr, (I-XIV), II, 338.
- [5] Tirmizi, Salât 190.
- [6] Mubârekfûrî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, II, 96.
- [7] eybanî, *Kitabu'l-âsâr*, I, 142.
- [8] bn Hazm, Ebû Muhammed b. Ali b. Ahmed b. Saîd Zahiri, (1185). *Muhallâ*, (thk. Ahmed Muhammed akir). Kahire: Dâru't-Türas, (I-XI), III, 88, 236.
- [9] bn Rü d, Ebü'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed Kurtubi, (1997/1418). *Bidâyetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktesid*, (thk. Abdülmecid Tu'me Halebi). Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, (I-IV), I, 191-193
- [10] Kutb ed-Derdîr, Ebü'l-Berekat Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Adevi Derdir, (2006/1427). *e - erhü'l-kebir ala Muhtasari Halil*, (haz. Kemaleddin Abdurrahman Kari). Sayda-Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, I, 177
- [11] Kâsânî, *Bedâi'u's-sanâ'î*, I, 208.
- [12] Mer inanî, *Hidâye*, I, 131.
- [13] irbînî, emseddîn, (1427/ 2006). *Mu ni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ani elfâzi'l-minhâc*, (thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdulmevcud). Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l- lmiyye, (I-IV), I, 236.
- [14] Nevevî, *Mecmû'*, III, 255.
- [15] Kutb ed-Derdîr, *e - erhü'l-kebir ala Muhtasari Halil*, I, 177.
- [16] bn Abdilber, (2003). *htilafu akvâli Mâlik ve ashâbuhu*, (thk. Hamid Muhammed Lahmer, Miklo Muranyi). Beyrut: Dâru'l-Garbi'l- slâmî.
- [17] bn Hazm, *age*. III, 88.
- [18] bn Rü d, *Bidâye*, I, 191-193.
- [19] bn Kudâme, *Mu ni*, II, 171.

Mehmet AYHAN

- [20] irbînî, *Mu ni'l-muhtâc*, I, 236.
- [21] Güler, Zekeriya, (1997). *Zâhirî Muhaddislerle Hanefî Fakihleri Arasındaki Münaka alar ve htılaf Sebepleri*. Ankara: TDV Yay.
- [22] Buhârî, E.A.M. b. smail, (1981). stanbul: *el-Câmiu's-sahîh*, (I-VIII), Ezan 85.
- [23] Müslim, Salât, 22.
- [24] Nesâî, ftitah, 1 (874), 2 (875), 3 (876).
- [25] bni Mace, kâme 15 (858).
- [26] bn Hibbân, V, 172 (1861).
- [27] Buhârî, (1996/1416). *Kitâbü Raf'il-yedeyn fi's-salât*, (haz. Bediuddîn Ra idî Sindî). Beyrut:Darü bn Hazm.
- [28] Buhârî, Ezan 84.
- [29] Müslim, Salat, 24.
- [30] bn Hibbân, Sahih, V, 176 (1863).
- [31] Buhârî, Ezan 83.
- [32] Müslim, Salât, 21.
- [33] Ahmed, II, 47.
- [34] bn Hibban, Sahih, V, 177 (1864).
- [35] Ebû Ya'lâ, Müsned, IX, 416 (5564).
- [36] Ebû Dâvud, Salât 119.
- [37] Tirmizî, Salât 76.
- [38] Nesâî, ftitah, 87.
- [39] Buhârî, *Raf'ul-yedeyn fi's-salât*, s. 30 (dipnot).
- [40] bnu'l-Kayyim, Ebû Abdullah Muhammed b. Ebûbekir, (1986/1407). *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ıbâd*, (thk. uayb el-Arnaut, Abdulkadir el-Arnaut). Beyrut: (I-V), I, 209.
- [41] *Kitâbü Raf'il-yedeyn fi's-salât*.
- [42] Buhârî, (1989). *Cilâü'l-ayneyn bi-tahrici rivayati'l-Buhârî fi cüz'i raf'il-yedeyn*, (haz. Ebû Muhammed Bedrüddin ah Ra idî Sindî). Beyrut:Müessesetü'l-Kütübi's-Sekafiye.
- [43] Müslim, Salât, 21-26;
- [44] Ebû Dâvud, Salât 115-117.
- [45] Nesâî, ftitah, 1-4.
- [46] Ahmed, IV, 317.
- [47] bn Arabî, Muhyiddîn Muhammed b. Alî b. Muhammed el-'Arabî el-Hâtemî et-Tâî el-Endelüsî (ts). *el-Fütühâtü'l-Mekkiyye*. Beyrut: Dâru Sâdır, (I-IV), I, 437 (69. bab).
- [48] *Fütühât*, I, 437 (69. bab).
- [49] *Fütühât*, III, 70 (318. bab).
- [50] Kr . bn Rü d, *Bidâye*, I, 191-193.
- [51] bn Hazm, *age*. III, 236.
- [52] Buhârî, Ezan 86.
- [53] Ebû Dâvud, Salât, 117.
- [54] Nesâî, Sehv 2-3.
- [55] Nevevî, *Mecmû'*, III, 446-48.
- [56] Nevevî, *Mecmû'*, III, 307.
- [57] Buhârî, Ezan 18, Edeb 27, Âhâd 1.
- [58] Ahmed, V, 53.
- [59] Dârekutnî, Ali b. Ömer, (1993/1413). *Sünen*, (Ta'lik, emsü'l-Hak Azîmâbâdî). Beyrut: Dârü hyâi't-Türâsü'l-'Arabî, (I-IV), I, 346 (10).
- [60] Ahmed, III, 320 (1437).
- [61] *el-Bâisü'l-hasîs erhu ihtisâri ulûmi'l-hadîs*, I, 190.
- [62] Buhârî, lim 38, Tabir 10
- [63] Müslim, Rûya 10, 11.
- [64] Ebû Dâvûd, Edeb 88;
- [65] Tirmizî, Rûya 4, 7;
- [66] bn Mâce, Rûya 2;
- [67] Dârimî, Rûya 4;
- [68] Ahmed, I, 450, 279, II, 232, 261, 342, 410.

Mehmet AYHAN

(muhayhan02@gmail.com)

He is a teacher in an Anatolian High School. His research interests consist of Hadith, Tasawwuf, Fütühât, bn Arabi, Hadith narration methods.